TD F
109
2,30 €. Any 13. La Franja, setembre-octubre de 2011

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

Nova col·lecció d'història

ASCUMA va presentar, durant les Jornades Culturals, la col·lecció que s'iniciarà amb un llibre sobre les col·lectivitats a Queretes. [p. 5]

Descens del Cinca

Més de 700 palistes recorregueren enguany el tram de riu que va de Fraga i Torrent a Mequinensa, amb una gran participació d'espectadors. [p. 8]

Ranxeres per J. Ibarz

Les festes majors de Saidí s'obriren amb el carrer Major adornat amb motius mexicans en honor del periodista desaparegut fa uns mesos. [p. 12]

La Franja canta a Aguarón

El cantautor favarol Àngel Villalba i el duo Recapte actuaren a la Casa del Gaiter d'aquesta vila del Camp de Carinyena, invitats per Eugenio Arnao. [p. 16]

Gala al Castell

Sumari

2 Cartes creuades
3 Editorial
4 Matarranya
7 Baix Cinca
10 Entrevista: José Miguel Roig Sánchez
12 Llitera
13 Ribagorça
14 Cultura
15 Tema del mes
16 Aragó
17 Galeria de personatges
18 Països Catalans
19 Opinió: Un home de paraula

Imatge coberta: Acte de lliurament dels premis Franja i Josep Galan al Castell de Fraga. **Foto:** © Marina Barrafon.

TEMPS DE **FRANJA** 109

Edita:
Iniciativa Cultural de la Franja
C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
• Associació Cultural del Matarranya
• Consells Locals de la Franja
• Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
• Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Director: Màrio Sasot • msasote@yahoo.es

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica: Isabel Calaf • T. 661 470 457 tempsdefranja@telefonica.net

Consell de redacció:
El Matarranya: Antoni Bengochea, Loli Gimeno, José Miguel Gràcia, Marc Martí, Marta Momblant, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho.
El Baix Cinca: Rosa Arqué, Jaume Casas, Pep Labat, Carme Messeguer i Carme Tarragó.
La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Glòria Francino i Josefina Motis.
PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:
Pep Labat i Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c. info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

Salutació del director // Màrio Sasot

La inauguració de la quinzena edició de l'Escola d'Estiu de Fraga va estar una mica «desemparada» d'autoritats educatives. No hi assistiren, com és tradicional en aquests actes, ni el director general de Política Educativa, ni el director provincial d'Educació d'Osca ni els responsables de Formació d'aquesta província.

La indefinició i la tardança en decidir la seua no compareixença dels responsables educatius aragonesos va provocar, de retruc, l'absència de representants del Departament d'Ensenyament de la Generalitat, que habitualment aporta a aquesta Escola d'Estiu ponents especialistes en les matèries que se'ls demana, per no haver pogut trametre els seus permisos de desplaçament a temps.

Tots aquests detalls ens indiquen per on anirà la política del nou govern regional del PP en matèria lingüística. Sembla que s'ha decantat més per «deixar morir» les llengües minoritzades, en lloc d'assassinar-les directament. La passivitat, el no fer res, el «dolce far niente» fins provocar la inanició d'aquestes llengües i les seues institucions, i quan moren, fer un enterro discret i un certificat de defunció clandestí, és més eficaç i menys conflictiu que suprimir les activitats, les institucions i les lleis per decret, que sempre és més cruent i escandalós. Millor que paregue un accident.

Cartes dels lectors

El català a l'escola. Realitat i ficció

Crec que les associacions de la Franja hem de treballar, a part de la seua important tasca de producció i difusió cultural, en una altra direcció: la de l'ensenyament del Català a l'escola. És allí on tenim el verdader problema. No podem continuar que mos ignoron d'aquesta manera l'administració i el sistema educatiu aragonès. Los mestres! La majoria d'ells venen de fora sense cap sensibilitat per una llengua minoritària, indefensa i quasi en perill d'extinció. Ells que se supose que són persones il·lustrades i amb una formació acadèmica! Pares i mestres hauríem d'ajudar-mos un poquet i donar-mos la mà. Dixem als nostres fillets innocents a les seues mans i no gosen ni dir bon dia ni un adéu en català. Que es neguen a dur a terme un projecte de Jocs Tradicionals del Matarranya a les nostres escoles, perquè el Consell Comarcal ha publicat la guia didàctica només en català, adduint que «los profesores, la mayoría somos de fuera y no hablamos chapurriau, quiero decir catalán, ¿no? Y además no se nos lo requiere». Mentrestant, prohibixen que els nostres fills parlon entre ells en converssacions privades en català dins de l'escola («en castellano, chicos») inclosos mestres que són de les nostres terres.

Tot això, senyor director, està passant avui en dia, 25 anys després de la Declaració de Mequinensa i a més d'un any de l'aprovació de l'esperada Llei de Llengües.

Los xiquets de la Freixneda parlen entre ells en castellà dins i fora de l'escola.

Com veieu, tot això és molt preocupant. Suposo que als altres indrets de la Franja la situació serà semblant. Tot pinte molt malament de cara al futur i cal actuar lo més prompte possible.

José Manuel Aragonès
La Freixneda

TEMPS DE FRANJA
Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
T. 978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. ***Envia'ns les teues cartes,*** *tot indicant el teu nom i població, a:*
tempsdefranja@telefonica.net

En venda a:
Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saidí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papelería Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roures:** Llibreria Serret.

S'acosten temps difícils

Manifestació per la Llei de Llengües del maig de 2009
CARLES TERÈS

El canvi de govern produït a l'Aragó després de les eleccions autonòmiques del 22 de maig amb la investidura de la popular Luisa Fernanda Rudi com a presidenta de la Comunitat, ha generat des de les altes instàncies del govern regional, un munt de declaracions, gestos, insinuacions, nomenaments de diferents càrrecs educatius i culturals, etc., que no auguren res de bo per al futur de les llengües aragoneses no oficials, especialment per al català.

Ja durant la campanya electoral, la llavors candidata del PP parlava de la derogació de la Llei de Llengües com a part del seu programa de govern. El mateix dia de la seua investidura parlà de la seua reforma, consistent en fer desaparèixer, del text aprovat durant l'anterior legislatura, tot esment al català i l'aragonès com a llengües normalitzades «*en favor de las distintas modalidades lingüísticas*».

El nostre president d'ASCUMA, Josep Maria Baró, tractant de sortir al pas d'aquesta perillosa declaració d'intencions, va recordar, en una carta oberta adreçada a la presidenta d'Aragó que «ASCUMA ha tingut sempre, des de la seva fundació fa mes de vint anys (1989) la seva preocupació en assolir la dignificació de la cultura i la llengua catalana del Matarranya, i en general de tota la Franja, amb un exquisit respecte a totes les modalitats lingüístiques que varien de poble a poble, de tal manera que en l'ensenyament del català sempre ha estat immers en totes aquestes modalitats».

Tot i reconeixent la capacitat diplomàtica del sr. Baró i la seua valuosa voluntat d'enteniment, tal i com va dir un altre president de les nostres entitats editores, Pep Labat, president de l'IEBC, aquest conte de les «modalitats lingüístiques» narrat pels enemics acèrrims de la nostra llengua «ja ens el sabem tots de memòria».

Els fets, que no paraules, són tossuts i esclaridors. El nomenament com a director general de Cultura del sr. Humberto Vadillo, un home que confon la «modernitat» amb la Edad Moderna (Ja sabeu: Els Reis Catòlics, Els Àustries, Borbons i la resta de «realea») no auguren res de bo per a la nostra llengua. La no presència de cap autoritat educativa a l'escola d'estiu de Fraga on es formen els mestres de català de les nostres escoles demostren el nul interès que hi ha en aquest govern per a aquests temes i que la desaparició o derogació del que hi ha dependrà més de la manca d'oportunitat política que de la manca de ganes de fer-ho desaparèixer del mapa.

Des de les associacions incloses en Iniciativa Cultural de la Franja no hem amagat mai que la Llei de Llengües aprovada fa dos anys per les corts d'Aragó no era la llei que volíem, però reconeixem que suposava un petit pas endavant. A poc a poc, al llarg del temps, hem aconseguit petites fites i aquesta llei posava negre sobre blanc aquests avenços o el que és el mateix, donava cobertura jurídica a tot allò que tant ens ha costat aconseguir: l'organització d'entitats culturals per la llengua, l'ensenyament de i en català, el programa d'animació a les escoles «Jesús Moncada», los certificats de català, les emissions de TV3 a la Franja , el consell de llengües i l'Acadèmia, etc. Amb la constància i l'esforç d'una formiga anàvem posant un bloc darrera l'altre per fer paret dins d'aquest gran edifici de la normalització i dignificació lingüística i calia, cal, un text legal que ajudés a consolidar tot l'edifici.

Tot i que és comprensible el desencís i el desànim que la nova situació pot crear entre els que durant tants anys hem estat lluitant per la nostra llengua i la nostra cultura, cal treure forces de la nostra capacitat d'indignació per a mobilitzar-nos, junt amb les organitzacions de l'aragonès, per a no deixar que tot el que hem construït fins ara caigue com un castell de naips.

La Freixneda acull la Trobada 2011 d'ASCUMA

// José Miguel Gràcia

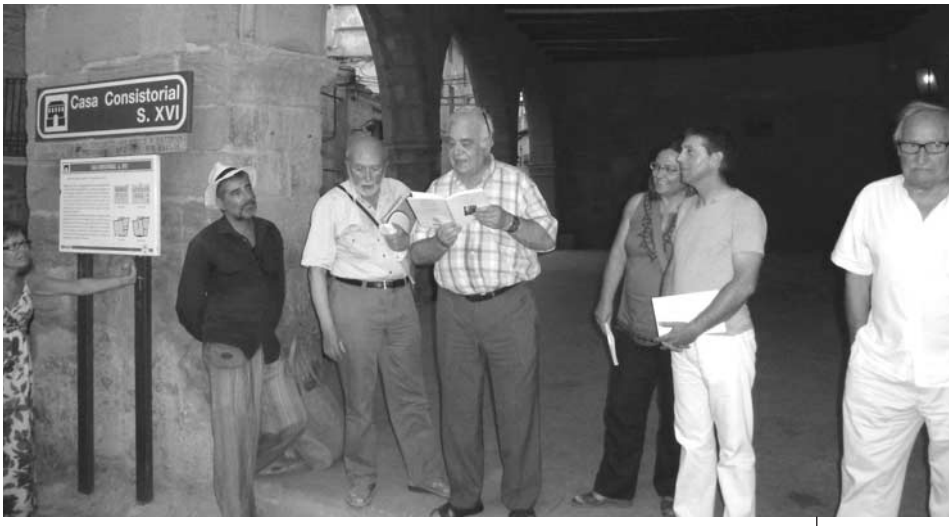

Lectura del poemari sobre el Floro als carrers de la Freixneda
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Amb la trobada dels participants a l'espai d'exposició de José Manuel Aragonès començaren els actes. L'artista ens dirigí unes paraules d'acollida plenes de reivindicació envers l'ensenyament de la nostra llengua a les escoles. Després, al pati de l'Ajuntament tingué lloc la inauguració de l'exposició fotogràfica «Els colors de la Freixneda» realitzada pels xiquets de la vila i organitzada per l'ASCUMA i l'AMPA de la Freixneda.

Tot seguit, al Saló de Plens de l'Ajuntament –envoltats pels cartells de totes les trobades, des del 1987– l'alcalde, Antonio Algueró, en obrir l'acte, va donar la benvinguda als assistents. El president de l'Associació Cultural del Matarranya va fer una presentació de l'entitat, dels seus objectius, treballs i actes que habitualment porta a terme l'associació, reiterant la disposició d'ASCUMA de col·laboració amb les institucions per a la defensa de la cultura, la llengua i la història dels nostres territoris. Carles Sancho, després de llegir un escrit d'Ignacio Micolau –absent per motius personals– sobre propostes d'investigació històrica, va desenvolupar una acurada exposició sobre els treballs i fonts de la prehistòria a la Freixneda. Artur Quintana exposà amb precisió les relacions entre literatura i història.

Mentrestant, als porxos de l'Ajuntament, la parada de llibres d'ASCUMA amb la Cèlia Badet i la seua família al front, restava en tot moment animada; i molt a prop xiquets i no tant xiquets provaven de practicar els jocs tradicionals organitzats per Carles Sancho.

Després del dinar de germanor a Vall-de-roures, al Saló Cultural, Quim Gibert ens il·lustrà sobre llengua i emoció, per després tancar l'acte amb un multimèdia d'art i poesia de Francesca Calaf.

Amb un nodrit seguici va tenir lloc el recorregut per vistosos indrets de la Freixneda –ben escollits per Juli Micolau– on, en cadascun d'ells, els poetes i escriptors Juli Micolau, José Miguel Gràcia –amb el nou poemari sobre el Floro a les mans–, Cinta Mulet, Andreu Subirats i Ramon Mur llegiren poemes.

Al voltant de les 21 h, i com a apoteosi de la jornada, el Duo Recapte, Antoni Bengochea i Màrio Sasot, ens oferí l'emotiu espectacle sobre Desideri Lombarte tant ben escenificat, declamat i musicat.

L'endemà de la Trobada d'ASCUMA, dia set d'agost, es va celebrar a l'Hotel La Parada del Compte de la Torre del Comte la sisena Trobada d'Escriptors Ebrencs. Davant d'un molt nombrós públic s'hi van presentar els llibres *Tren de Val de Zafán* de l'editorial saragossana Gara d'Edizions i *Poesia a la frontera* de la vilafranquina March Editor. La presentació va anar a càrrec dels mateixos editors, del president d'ASCUMA i de Juli Micolau. Aquests dos llibres són els primers on es presenten obres de molts diversos autors en les tres llengües de l'Aragó, unes al costat de les altres i sense traducció.

L'ESMOLET

Jobs (batalletes de la prehistòria gràfica) // Carles Terès

Llegint un article sobre Steve Jobs, he rememorat com era la meua feina de dissenyador abans del Macintosh. Recordo molt clarament com va entrar a la meua vida aquest sistema operatiu. Aquells anys tan verds (finals dels 80, principis dels 90) féiem anar un programa anomenat CompagiText Plus, una pantalla negra amb caràcters verd cadavèric. L'artefacte ens havia permès prescindir dels cruixents fulls de 'Letraset' (on de seguida s'acabaven les 'a') i de la fotocomposició; això sí, calia fer-ho tot al 200% i reduir-ho després fotogràficament amb la gegantina 'repromàster' per a evitar el pixelat. Un bonic dia de primavera, ma cosina Núria em va dur a la seua feina i em va mostrar què era allò dels Apple. Semblava un miracle! Vaig convèncer el meu cap que calia convertir-nos a la «fe» de la poma. Des d'aleshores han passat moltes coses, amb els Mac; fins i tot van estar a punt de desaparèixer arrossegats per l'imparable tsunami de Windows. Però el retorn de l'Steve Jobs va capgirar la tendència. L'article abans esmentat parla d'ell com a gran dissenyador, més que com a home de negocis. I és que, a banda dels coneguts objectes (Ipod, Iphone, Ipad, MacBook, IMac...), Apple sempre ha cuidat cada detall gràfic del sistema operatiu. Fins i tot els embalatges i els manuals d'ús sempre han ressaltat pel seu disseny impecable. El mateix logo, a banda del canvi de color, s'ha mantingut inalterable al llarg de 25 anys. Tot plegat denota un gust per la feina ben feta que, en d'altres productes, costa de trobar. Ara que es retira, em fa por que torni la grisor adotzenada a la meva pantalla. Espero que el seu llegat sigui ja irreversible.

Nova col·lecció d'història

// Arnau Timoneda / Júlia Lambert

Durant els últims mesos, des d'ASCUMA s'ha proposat editar una col·lecció d'història sobre el territori que va donar a conèixer durant la XXI Trobada Cultural del Matarranya d'enguany a la Freixneda. En paraules del president d'aquesta entitat Josep M. Baró, «la motivació que ens porta a iniciar la col·lecció és conèixer i valorar el nostre passat que ha configurat una identitat pròpia i singular a cavall entre tres territoris amics —Aragó, Catalunya i València— que tenim una llengua comuna». La col·lecció d'Història s'iniciarà amb el treball d'Encarna i Renato Simoni sobre la col·lectivitat de Queretes, publicat actualment en italià, però ara per voluntat de l'autor vol ser traduït i editat en català. Un resum del mateix havia estat publicat pel CESBA el 1984 i que es titulava *Cretas. La colectivización de un pueblo aragonés durante la guerra civil española 1936-1937*.

Presentació Trobada Cultural a la Freixneda
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Les fonts històriques orals han estat ben poc aprofitades entre nosaltres, amb quasi la sola, i gran excepció del treball dels Simoni sobre les col·lectivitats llibertàries de Queretes. Mentre les fonts arxivístiques es conserven, les orals són d'una duració efímera i s'han de replegar sense trigar. Només cal una enregistradora, o una filmadora, i anar per faena. Més que grans temes convé proposar-se'n de molt concrets, i més aviat locals. La Guerra i el Maquis són els de més anomenada i ofereixen encara molts testimonis, tant dels qui ho van viure com dels qui ho han sentit contar. Altres temes poden ser: el sobtat canvi d'una agricultura d'arrel quasi neolítica a l'actual plenament industrialitzada; l'emigració i el despoblament a partir dels anys cinquanta i la immigració actual; l'emigració temporera a les veremes al sud de França o de les xiques a servir a Barcelona; la manera com se tracten, ara i abans, als vells i als infants; les relacions home i dona ara i abans; els canvis en la cultura de l'oci; com senten les persones la virulenta persecució de la llengua catalana ara i abans, i especialment a les escoles –un tema difícil de fer i per això molt interessant; històries de llops i a la Ribagorça també d'óssos, etc. etc. I cal fer les enquestes, i reproduir-les, en la llengua del parlant, el català en el nostre cas, i no en traducció castellana o estanderditzant-lo.

VANITAS VANITATIS

La democràcia liberal i les llengües minoritàries // Vicent de Melchor

La democràcia no és un valor absolut. Més prompte és un sistema compost, amb diversos cossos, contrapesos i valors de salut democràtica, puntuables i publicables: un Estat democràtic, per tant, pot presentar *dèficits* democràtics. Segons molts politòlegs, la pedra de toc de la seua qualitat residix en lo respecte escrupolós a les seues minories –per eixemple, les lingüístiques. A hores d'ara som molts los que mos preguntam si la democràcia espanyola acabarà fent realitat lo designi de l'ínclit fiscal Patiño, que en 1716 proposave la introducció gradual del castellà *«de manera que se consiga el efecto sin que se note el cuidado.»* Avui parlaria de la *relegació* del català. La qüestió no és pas nova: los liberals (i els conservadors) espanyols i francesos del XIX van ser al remat més nocius per al català (a pesar de la Renaixença) que l'Estat absolutista borbònic –denigrat però escleròtic. I l'erosió continuada del català per part de la democràcia liberal espanyola dels segles XX i XXI demostrarie que a mitjà i llarg termini podrie ser més tòxica que la casernària Dictadura franquista –brutal però barroera. Ara, no tota la ideologia de les democràcies liberals prové de la versió jacobina d'arrel francesa; també hi ha altres tradicions, com les anglosaxones, que es prenen seriosament el «principi de discriminació positiva», amb derivacions esperançadores per a les minories lingüístiques, mentre no s'arribe a un atre *statu quo* (polític).

Llibres i art pel Mesquí

// Lluís Roig

El dia 25 de juliol, dins dels actes de la Setmana Cultural de la Torrocella/Torrecilla de Alcañiz i a la Sala d'Exposicions de l'Ajuntament, Artur Quintana va presentar el llibre *Si les pedres parlaren...* de José Miguel Gràcia i Jesús Pallarés, fent esment a la voluntat d'apropar a tots els aragonesos les tres llengües pròpies d'Aragó –la Torrocella, a tres km de la Codonyera, és un poble de parla castellana–, mitjançant les traduccions o les publicacions bilingües o trilingües. En el cas de *Si les pedres parlaren...*, (amb pròleg de Ramon Mur), el mateix autor va fer la traducció del català al castellà, o a la inversa en algun cas. José Miguel Gràcia, mitjançant la projecció en «power point» d'unes quantes ermites, va llegir els corresponents poemes que van ser molt ben acollits pel públic que omplia de gom a gom la sala. Després en el mateix espai José Miguel Gracia va presentar la seua exposició «Versos en color» fent un recorregut per tots els quadres i llegint els poemes de cadascun dels espais o finestretes. Tot i que s'havia fet una traducció al castellà de tots el poemes, després de l'acte, algunes persones varen voler rellegir-los en català.

A finals de juliol va veure la llum el llibre *Pasqual Andreu, lo Florit (Lo Floro en vers)* de José Miguel Gràcia, editat per l'Instituto de Estudios Turolenses (Col·lecció Lo Trinquet, volum 3). Més de duescentes deu pàgines de poemes i coplets amb dibuixos de Jesús Pallarès d'aquest personatge tan popular, singular i llegendari de la Sorollera. Artur Quintana n'és el director de la col·lecció, el disseny de Carles Terès i la producció gràfica Terès&Antolín.

Presentació exposició «Versos en color»
MARIA DEL CARME DÍAZ

Fins a finals de setembre Jesús Celma de la Codonyera i soci d'ASCUMA ha tingut exposades la col·lecció de fotografies «Moments en el temps» a l'Hotel La Parada del Compte» (Torre del Comte). La exposició va ser inaugurada el passat 30 de juliol, amb unes paraules tendres i directes de Ramón Mur, lloant la personalitat i l'obra d'en Jesús Celma, dirigides als amics i públic en general que ens hi vam reunir. Parlà també l'artista i la directora de l'establiment.

El 14 d'agost, a la Codonyera, es va presentar el llibre *Facultades y oficio de zuquerero. Resolís, helados y otras cosas...*, recull i edició a càrrec de José Ramón Molins –soci d'ASCUMA– i Miguel Sanz.

Organitzada per Ramón Mur i l'Associació Cultural Amigos del Mezquín, el passat día 15 d'agost, va tenir lloc a la casa Membrado de Bellmunt, l'habitual jornada anyal de lectura pública. En aquest cas es va llegir *Apuntes biogràficos acerca del insigne médico D. Andrés Piquer y Arrufat, natural de Fórnoles (Teruel) y médico que fué de S. M. de Saturnino Arrufat*.

LA VIDA EN CALMA

Viure en verd // Teresa Serrano

Per a una ràpida desconnexió laboral, que de vegades es fa esperar, caldria plantejar-se la següent possibilitat: Carregar la bicicleta al cotxe, conduir fins a qualsevol punt de la via verda que transcorre per la comarca del Matarranya, posar-se a rodar i deixar-se portar. Túnels, abans propietat exclusiva de pesats trens, s'ofereixen al viatger, i endinsar-se en ells provoca l'estranya sensació d'envair vells dominis on pots ser sobtat per vagons fantasma que enyoren altres temps. Viaductes, i sota d'ells, racons, on l'aigua del riu ha aconseguit que les roques siguin lloses grans i llises sobre les què jaure i on es brinda una remullada en el líquid element en estat pur i gèlid. Antigues estacions que comunicava la via fèrria i que es troben en gran part habitades per una vegetació que ocupa l'espai sense por al desallotjament. Un assentament verd i plàcid que no coneix la limitació de normes espacials. A la Torre del Comte, el vell edifici de l'estació està habitat des de fa anys per un hotel on trobar quietud i cant de cigales. Des de l'any passat la nova gerència aposta per agermanar-se amb la via, i ofereix al ciclista, a més d'allotjament, beguda i menjar. Passejar per aquests indrets és un plaer intens a l'abast de tothom. Propera, la via immutable rep el viatger com a bon amfitrió i l'acomiada amb millor sabor.

Los llaüts de l'Oncle Quico, exposats amb èxit a Mequinensa

// **Hugo Sorolla**

Francisco Griñó, conegut com l'Oncle Quico (Mequinensa, 1920-2006) va ser un dels miners mequinensans més respectats i admirats de l'última gran època daurada de la navegació per l'Ebre: el lignit de les mines de la localitat es transportava per la ribera amb llaüts, embarcacions artesanals de fusta de pi amb un sistema de veles, que servien per a portar mercaderies pel riu. Griñó les pilotava amb gran habilitat, una habilitat que va aprendre del seu pare, que se'l recorda per ser el millor patró que hi hagut mai per aquesta zona. «Mon pare, que era l'amo del riu, em va ensenyar els secrets de les riberes, per què el riu mai estava igual i els ràpids s'havien d'emprendre d'una manera o altra», va dir l'Oncle Quico en declaracions a aquesta mateixa publicació l'any 2001.

En aquesta última etapa daurada de la navegació pel riu, pels voltants de les mines mequinensanes es van arribar a amarrar fins a un centenar de llaüts: els més grans feien vint metres de llarg i suportaven quaranta tones. Per a fer cada trajecte, a banda del patró, calien tres o quatre peons (sempre joves: havien de córrer i saltar entre la càrrega constantment) i un parell de matxos o mules per a impulsar l'embarcació. El viatge de Mequinensa fins a Tortosa s'enllestia en un parell de dies, tot i que el temps sempre depenia de diversos factors, com ara la quantitat de càrrega que es transportava o el cabal del riu. Tot plegat fins l'arribada dels camions i, més endavant, les preses del *desarrollisme* franquista, dos factors que van suposar la sentència de mort definitiva d'aquest mitjà de transport. Així ho relatava l'Oncle Quico en una entrevista al diari lleidatà La Mañana: «El Mariano, el meu patró, quan van posar camions per a transportar el carbó de les mines, em va preguntar «Vols dir que ens guanyaran, amb el camió?» És clar, li vaig contestar. El porta només un home i baixarà cada dia 30 tones. I a més no ha d'estar pendent de quanta aigua baixa per a decidir la càrrega. No et compliques la vida amb el llaüt».

D'ençà que es va jubilar de la mina, a començament de la dècada dels vuitanta, l'Oncle Quico es va dedicar a rendir el seu particular homenatge a aquestes embarcacions, que van marcar tota una època en la història Mequinensa i la seua gent. Així, als baixos de casa seva, on tenia un petit taller artesanal (unes minúscules drassanes, en paraules de Jesús Moncada), l'Oncle Quico construïa reproduccions a escala dels mítics llaüts: Cardenal, Lo Sort, Lenin, Reojo, Octogesa, Lanuza… Sempre sense estalviar-se cap tipus de detall. Hi dedicava els dies sencers i enllestir la construcció d'algunes reproduccions podia suposar-li tot un any de feina. En total, en va realitzar una vintena.

Les maquetes de quatre llaüts
OSCAR SOROLLA ORÚS

Tot aquest llegat ha quedat recollit per primer camí a l'exposició «Los llaüts de l'Oncle Quico», que ha ocupat (des del 15 d'agost fins al 10 de setembre) la sala Miguel Ibarz, situada al bell mig de Mequinensa. Tant la nova regidora de cultura del poble, Gemma Nadal, com la família Griñó Castelló, que ha cedit la majoria del material exposat, han coincidit a fer un balanç molt positiu d'aquesta exposició, ja que ha estat la més espectacular que s'ha realitzat a la sala fins al moment i el degoteig de visitants al llarg de tot l'estiu ha estat constant.

Precisament, una de les coses que més han valorat els visitants ha estat que l'exposició no s'ha limitat només a aplegar les reproduccions de les embarcacions, sinó que s'ha complementat amb més material: fotografies dels llaüts originals, imatges del taller artesanal de l'Oncle, plànols de les naus i diversos retalls dels diaris i revistes que es van anar interessant per la seua feina. També s'ha fet palesa l'estreta amistat que van mantenir l'Oncle Quico i l'escriptor Jesús Moncada. Així, s'han exposat diverses notes que prenia l'escriptor quan visitava el taller de l'Oncle Quico. En aquestes visites, Moncada li demanava per tot allò relacionat amb la navegació fluvial i el poble vell en general, confidències que després li servien de font d'inspiració per a escriure els seus celebrats llibres. A més a més, també s'han exposat les dedicatòries d'aquests llibres, ja que Moncada, sempre que treia un nou llibre, li portava a l'Oncle Quico dedicat.

Rècord de participació en la XIV edició del Descens del Cinca en Piragües

// CARME TARRAGÓ

XIV edició del Descens del Cinca en piragüa
LUIS ÁNGEL PÉREZ

Un total de 722 palistes van participar el passat 21 d'agost en la catorzena edició del descens del Cinca en piragües que transcorre entre les localitats de Fraga, Torrent i Mequinensa, a la comarca del Baix Cinca. Amb aquesta xifra es va batre rècord de participació, amb la presència de 38 clubs de totes les comunitats autònomes espanyoles a excepció de les Illes Balears i de les Canàries. El motiu d'aquest increment de participació, de quasi el doble que l'edició anterior, es deu al fet de que, aquest any, la prova ha adquirit el màxim nivell nacional al ser inclosa dins la Lliga Nacional de Rius per la Federació Espanyola de Piragüisme.

Un increment que també va complicar la sortida de la prova on tots els competidors buscaven fer-se un lloc entre les primeres posicions. Finalment, va ser Jonathan Salas i Oscar Martínez del Club Piraguas Sirio de Cangas de Onís (Asturies), en categoria K-2 sènior masculí, els qui van aconseguir arribar en primer lloc a la meta, rebaixant en un minut el rècord de temps establert en el descens del Cinca en piragües, concretament, ho van fer en 1 hora i 17 segons. 13 minuts després, en categoria femenina, Lucía Valle i Amparo González del Club Piraguas Villaviciosa, també en un K-2, van arribar a la meta ubicada a Mequinensa.

Aquesta prova, el Descens del Cinca en Piragües, aspira a aconseguir adquirir la importància que, en aquests moments, manté el descens del riu Sella a Astúries. Molts dels palistes presents van assegurar que després de l'èxit d'aquest any molt probablement així ho sigui en un futur no molt llunyà.

Finalitza la retirada de la fruita a la Comarca

// CARME TARRAGÓ

Les nou organitzacions de productors de fruita i hortalisses de la comarca del Baix Cinca van decidir paralitzar la retirada de la fruita, a principis de setembre, segons explica el director de Merco Fraga, Juan José Orriés, que, fins ara, estaven duent a terme per tal d'eliminar l'excés de producte que hi havia a la zona i amb la finalitat d'aconseguir que els preus de la fruita repuntessin. Durant gairebé un mes s'han produït quatre retirades de fruita, el que es tradueix en gairebé 1 milió de kg de nectarines i préssecs.

El motiu ha estat la normalització del preu del mercat i que, en aquests moments, tan sols queda un 10% de collita als arbres, un volum que pot absorbir el mercat. Cal recordar que quan es va iniciar aquesta crisi agrària, als arbres hi havia un 40% de la collita, encara.

El preu per la fruita de calibre mitjà oscil·la entre els 30 i 40 cèntims gràcies al fet d'haver dut a terme vàries retirades de fruita a la zona. De fet, abans de fer-ho els preus per a la fruita de major calibre oscil·lava entre 20 i 25 cèntims, uns preus que no permetien cobrir ni les despeses de producció.

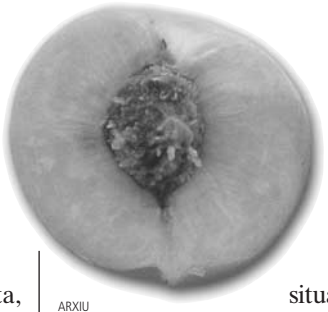

ARXIU

Després de que els agricultors de la comarca hagin patit aquesta greu situació, el director de Merco Fraga assegura que segueixen treballant per aconseguir unes mesures que permetin evitar situacions futures similars a les patides aquesta campanya, com destinar els excedents de fruita futurs a la producció de sucs per a bancs d'aliments.

Ranxeres mexicanes per Joaquim Ibarz

// MÀRIO SASOT

La localitat de Saidí va iniciar el passat 12 d'agost les seves festes patronals amb el tradicional engalanat de carrers i places i els veïns del carrer Major van voler retre homenatge al seu paisà Joaquim Ibarz, periodista corresponsal de *La Vanguardia* a Mèxic i Amèrica Central durant gairebé vint anys i que va morir el passat mes de març.

El carrer Major, on es troba la llar familiar del periodista i la casa-museu «Casa vostra», va aparèixer adornat amb motius mexicans. Els seus veïns, abillats amb vestits i barrets típics d'aquest país, el van dedicar diversos balls i cants de ranxeres a les portes de la casa-museu en companyia de nombrosos familiars i amics de l'Ibarz.

Amb això volien recordar la trajectòria professional i humana del periodista i reivindicar, alhora, l'agilització dels tràmits per a la creació de la fundació «Casa vostra», instant a les institucions aragoneses per a què l'obertura al públic de la casa-museu del periodista saidinès sigui, com més aviat possible, una realitat.

Rancheres a la «Casa Vostra»
ELENA CEBRIÁN

ESTAMPES RIBERENQUES

Refermem el «Con Sud» valencià // Joaquim Torrent

Les terres al sud de la línia Biar-Busot conformen una realitat pròpia dins el País Valencià, amb una personalitat que es remunta als temps del repoblament, fet amb una gran aportació de població de parla catalanooriental. És una realitat que xoca amb certes mentalitats de València ciutat, que no veuen més enllà del Camí de Trànsits i que es mouen en uns paràmetres totalment regionalistes i provincians. No cal dir que l'AVL (Acadèmia Valenciana de la Llengua), en optar per un dialectalisme estèril, va en aquesta direcció.

Des d'aquestes terres és, precisament, des d'on més sentit té reivindicar l'opció d'una llengua estàndard global per a tots els països de parla catalana, sense fer plantejaments secessionistes respecte al País Valencià, però sí deixant ben clara l'adscripció a una cultura i a una llengua que no s'acaba al riu de la Sènia. Una llengua que també és patrimoni de l'Horta d'Oriola, terra de frontera amb pregones arrels catalanes sota la capa d'una presumpta «murcianitat», basada en una visió superficial i tòpica en la qual fins i tot hi arribà a caure el mestre Fuster.

El «Con Sud» del nostre domini lingüístic –de fet, l'antiga Governació d'Oriola– no és, però, un cas únic de menyspreu vers la parla autòctona i de fragilitat lingüística; malauradament té molts punts en comú amb la Franja de Ponent, emplaçada també en primera línia fronterera. Així, a l'Horta d'Oriola i al Cinca Mitjà el català persistí fins a l'Edat Moderna, però degut als canvis poblacionals, per les repoblacions agrícoles, en un cas, i pels esdeveniments bèl·lics, en un altre, es va perdre.

Tot i això, cal dir que en ambdues comarques hi ha minories conscienciades que saben perfectament quina és la seva realitat i la seva llengua històrica, de la reintroducció de la qual no hem de perdre mai l'esperança. Una esperança alimentada per la resistència tenaç i constant que, per preservar la identitat pròpia, es du a terme des de les comarques de frontera veïnes i que ja comença a donar fruits.

José Miguel Roig
MARTA MOMBLANT

JOSÉ MIGUEL ROIG SÁNCHEZ, DIRECTO

«La gent del Matarr

// MARTA MOMBLANT RIBAS

José Miguel Roig Sánchez, una de les persones més reconegudes en l'àmbit musical del Matarranya, originari de Calanda i amb 40 anys, ha estat capaç de saciar, des del seu càrrec de director de l'Escola Pública de Música de Vall-de-roures, (gestionada per l'«Asociación Banda Comarcal Sant Antón»), la gran necessitat musical d'aquesta part de la conca del Matarranya, abastint la instrucció musical de 7 pobles amb un total de 260 alumnes entre nens i adults, una plantilla de 14 professors i una banda de 95 músics, arribant a ser avui dia una de les bandes més grans d'Aragó.

Roig és, a més,un excel·lent intèrpret de Tuba, titulat amb el Grau Mitjà pel Conservatori Superior de Música de Saragossa i amb el Grau Superior pel de Madrid, on obtingué la Menció d'Honor Final de Carrera. Ha impartit cursos anuals de direcció de bandes organitzats per la Diputació de Terol i fou durant molts anys director de la Banda de Música d'Azuara.

Pregunta. *Associar set pobles per a fer realitat qualsevol gestió cultural és una fita gens menyspreable, com s'explica aquesta febre associacionista?*

Resposta. Jo ho justifico pel tarannà de la gent d'aquesta part del territori del Matarranya que demostra no tenir una excessiva necessitat de fer engreixar els seus particulars egos.

P. *Amb tot, potser des de fora no s'és tan conscient de l'esforç que suposa anar itinerant pels set pobles...*

R. Efectivament és un gran esforç. En realitat ens seria molt més fàcil, i molt més rendible, centralitzar-ho tot a Vall-de-roures, on vaig començar com a director a l'octubre del 1995 on hi havia músics de Fondespatla. Però a l'any següent, va sorgir de manera espontània, una agrupació de les associacions musicals dels dos pobles formant-se com a *Asociación Banda Comarcal San Antón*, que començà també a funcionar com a escola de música primerenca, i amb un grup de professors que anaven pels pobles donat classes dels instruments de vent-fusta, vent-metall, piano i Llenguatge Musical, teníem la il·lusió de perdurar com a banda i l'ànim de poder apropar un ensenyament de qualitat a tothom de l'entorn rural.

P. *Com es va estendre als altres pobles?*

R. Arrel d'una actuació de la banda a Fondespatla per Santa Àgueda la gent ens va veure, els va agradar com sonava i va ser l'AMPA de l'escola de Fondespatla que ens va reclamar per a conèixer el nostre funcionament. Amb el suport del seu ajuntament vam començar a impartir les classes als nens del poble i als adults que ho volguessin; això va ser el curs del 99-2000. Després, a Vall-de-roures hi havia gent de Beseit que baixava a rebre les classes fins que va ser també a través de l'AMPA de Beseit que es va sol·licitar que els professors comencessin a desplaçar-se al seu mateix poble al 2000/01. A Mont-roig, Arenys de Lledó i al 2009, a Valljunquera, va anant passant el mateix.

«La Comarca del Matarranya és la institució que més ha recolzat les associacions musicals»

P. *Fins hi tot us han vingut a buscar de l'altra banda de l'Algars per accedir al vostre ensenyament.*

R. Sí, ja fa temps que tenim a Vall-de-roures més d'una dotzena d'alumnes de la part de Catalunya, venen d'Horta de Sant Joan i d'Arnes.

P. *Com ha anat el camí per aconseguir el recolzament institucional?*

R. Els ajuts fins l'any 2006 han estat només d'ajuntaments i de quotes privades. Anteriorment ens havíem posat a treballar en la «gran» Federació de Música que va tenir una vida molt dificultosa perquè va ser impossible posar d'acord a tots els divuit pobles.

P. *Però sí que va servir per a sensibilitzar al 2005 a La Comarca i que destinessin un projecte per a la Escola de Música.*

R. Així és. La Comarca del Matarranya que ha destinat fins l'any passat 24.000 euros, tot i que enguany han baixat als 22.700 euros, és la institució que més ha estat recolzant fins ara a les associacions musicals de tota la comarca.

P. *I com vau anar creixent a partir*

R DE L'ESCOLA PÚBLICA DE MÚSICA DE VALL-DE-ROURES

ranya és l'ànima de la "Banda de San Antón"»

d'aleshores?

R. Tot i la Mancomunitat, nosaltres vam continuar a banda perquè la valentia i la inconsciència d'aquells primers anys d'ençà el 1996, ens donaven coratge per a desenvolupar l'escola amb aquesta línia directriu en la que creiem, sense posar-hi condicions. Primer érem només Vall-de-roures i la Portellada i és l'ànim de la gent del Matarranya que no té afany de protagonisme, que ha fet que en anar annexionant-se més pobles a l'Associació de la Banda Comarcal San Antón, ningú s'hagi queixat: els presidents de les juntes no han protestat mai, no s'han reclamat favoritismes, no s'han mostrat gelosies...

P. *Deuen haver confiat molt en tu...*

R. En mi i en la Junta directiva de l'associació que, en formar-la, vam creure necessari que no fos desigual l'aportació dels diferents pobles i vam moure'ns sempre en aquesta direcció. I en aquests setze anys no hi ha hagut mai discòrdia.

P. *Amb tot, la cerca de capital deu haver estat imprescindible i durant molt de temps us vau fer un fart de tocar portes de les institucions.*

R. És tot molt complicat. Per exemple, la Diputació de Terol ha subvencionat a les escoles de música sempre i quan tinguin Banda Musical. Si la tenen, fins ara han rebut de la DPT 3.400 euros, i si no la tenen, com els passa a Calaceit, se'ls divergeix dins una altra convocatòria, en concepte d'associació cultural per la que reben només 500 euros!!! I amb tot, s'ha de dir que la DPT, segurament, és la que més recolza a les Bandes a tot l'Aragó, perquè la DPZ ofereix recursos més justos i la DPH no te ni línia de subvenció.

P. *Així doncs, José Miguel, de músic que ets, gairebé t'has hagut de convertir en gestor empresarial i mediador assembleari... No puc imaginarme el desgast que això deu haver suposat!*

R. Ja ho pots ben dir! El següent objectiu era aconseguir fer-nos escola pública, perquè si ho ets, aconsegueixes subvenció de la DGA, sinó, no. Com a associació privada ens donaven el títol d'escola però no entràvem en la línia de subvencions. Però si ho sol·licitava un ajuntament i complíem la seva regulació, sí que hi accedíem.

P. *I enguany teniu una altra gran novetat que celebrar amb el nou edifici per a l'escola a Vall-de-roures... Quins canvis us ha suposat...?*

R. Un salt molt important en quant a la qualitat logística: a l'organització, als horaris, a la concordança entre els professors... Ara estem porta per porta els professors, fins ara estàvem repartits per tot el poble «impartint música», donant classe simultàniament a l'Escola Primària, a l'Ajuntament, també escampats per la casa de cultura i als antics locals del mateix edifici de l'actual nova escola que durant molt de temps ha estat en condicions deplorables.

P. *Quant d'esforç per aconseguir uns serveis de demanda pública amb uns mínims òptims...!*

R. ...Per a nosaltres significa un abans i un després. I estem molt agraïts a l'ajuntament de Vall-de-roures en bloc, que a més, sempre ha mantingut una trajectòria de sensibilització amb l'escola de música.

P. *A la Banda vau començar essent quaranta persones i ara en sou noranta-cinc, els músics sou originaris de varies poblacions i s'ha convertit en una de les més grans d'Aragó. N'has d'estar orgullós...*

R. Si, que n'estic... I també preocupat! Preocupat per a poder-la mantenir per les pròpies dimensions, tot i que la convivència és molt bona, havent-hi com hi ha un gran ventall d'edats que ens va dels 10 als 75 anys. A més, des de la Banda, estem compromesos a una sèrie de concerts fixes com la trobada provincial de les bandes musicals promoguda per la DPT, dues actuacions per conveni amb la Comarca del Matarranya i els concerts pels pobles organitzats i promoguts per la mateixa Escola de Música.

P. *És una molt bona manera de fer interacció entre generacions i de promoure relacions intercomarcals...*

R. Sí, i això que el règim de treball és estricte, hi ha un assaig un cop per setmana amb el conseqüent desplaçament de tots els membres, que exigeix rigor ja que implica disciplina, seriositat i regularitat.

P. *També des d'aquesta temporada heu format la Banda Juvenil. Com a sorgit?*

R. La Banda Juvenil ha respost la necessitat de formar una agrupació que fes de pont entre els nens i les nenes de l'Escola de Música i la banda gran. Amb els alumnes que han escollit un instrument de vent o de percussió es tracta de poder treballar-hi des del seu nivell perquè fins ara, quan anaven a parar a la banda d'adults, se'ls hi feia massa gros el repertori a una edat encara tendra. Per fi vam estrenar la banda juvenil el Nadal passat a la Portellada i és un al·licient afegit tant pels xiquetes que estan engrescats amb la música i amb el seu estudi com pels pares d'aquests nens que els venen a veure...

«El problema per a mantenir la banda segueix essent sempre el mateix: l'econòmic»

P. *Com es fa front a les despeses amb aquest desplegament de professors, músics i pobles?*

R. Pel fet de sextuplicar els nivells, el desplaçament és enorme i no s'arriba, la DGA no cobreix els desplaçaments i en 2010 ens va retallar les subvencions un 36% respecte a 2009. Eix any rebíem 19.000 euros i al 2010 ja només hem rebut 11.800 euros. El retall d'aquest any –que ja el sabem– és de 3.000 euros, amb la qual cosa, la quantitat total que ens han concedit és de 8.886 euros... Amb quant, realment, podrem comptar a partir de l'any que ve?

Passat, present i... futur

// Josefina Motis

Amb les paraules albeldanes *allavontes*, *barruntar*, *cardigàs*, *engrescar*, *entortolligar*, *escunçar*, *esquerar*, *estorrufat*, *espartxit*, *txicarró*, *panialla*, *valdragues*, *riosta*, *torrodans*; fer un exercici de composició. S'hi afegeixen *conversacions*, *riosta*, *cremalls*, *sialls*, *timó*, *xolibarda*, *soven*, *pllaça*, *llavador*, *llavar*, *lloc*, *corraletes*, *detràs*, *cllaus*.

Són molt grans, elles. Poden tenir de 85 fins a 90 i escaig d'anys.

Si *t'escunces* a les seves *conversacions*, o els hi preguntes coses, *s'engresquen* en les seves xerrades tan *entortolligades* i plenes d'històries.

Son enciclopèdies de records, que per sort, encara poden expressar.

En els episodis de la seva vida que recorden tan bé i que fan de tan bon escoltar, hi ha poemes de la Guerra de Cuba, paraula per paraula, semblen peces del romancer: «Quan anaven a afusellar un rebel i en preguntar-li el nom resultà que tenia el cognom del que dirigia als que havien de disparar: era el seu fill...».

Es van *escunçar* en el temps dels conflictes del 36 en plena joventut, van veure passar pel poble, soldats i d'altres més *baldragues*, anarquistes ells. Fins i tot una va ser cuidadora molt *engrescada* de la filleta d'una parella que estaven massa ocupats per a atendre-la. Sempre van pensar i expressar que la gent que lluitava tant per la igualtat i la solidaritat no podia ser dolenta.

Van venir temps de misèria, la postguerra, *allavontes* havien de *barruntar* el més necessari, de la terra i repartint, no els hi va faltar el menjar.

Van tenir els seus *xicarrons*, es van *esquerar* prou bé pel temps que estaven.

Encara que sempre han estat al *lloc*, els canvis que han vist *espartxits* per tot el món han estat molt grans

Tot va fer un gir, el acabar els *llavadors* de la font de la *pllaça*, les fontetes dels carrers i les piles de *llavar* a casa. El deixar els *cremalls*, les farrolles i els *topins*. Les portes de fusta tancades amb *riosta* dels corrals van canviar per *cllaus* i serralles més fines, per adequar els espais, quan es va motoritzar el treball del camp i les *corraletes* i corrals es van fer granges més modernes.

Molt *estarrufades* de tot això, diuen però, que hi ha coses de sempre, com els *tarrocs*, la *panialla*, i els *cardigassos*. I no diguem de *sialls*, *timó* i *xolibarda*. Els torrodans, i tots els *mixons*.

Entre les coses de sempre i les que han canviat, s'han posat en el present, molt virtual. Veuen com es seus descendents es posen davant d'una pantalla i no saben pas que fan tant de temps allà.

Però una d'elles tota *estarrufada*, diu que per aquesta pantalla, li parla *soven* la nena de la parella anarquista que va cuidar. Ara és una dona gran que viu al Brasil. Sempre s'han recordat amb *carinyo*. Mai es podien arribar a imaginar una comunicació així.

Nosaltres tampoc.

El futur és el dia a dia, cada any de més és un temps guanyat. Per les generacions que anem a *detràs*.

Nosaltres també.

DONES

Christine de Pisan (Venècia, 1364 - Monestir de Poissy, França 1430) // M. Llop

És la primera dona que va aconseguir viure de la seua professió d'escriptora. Filla d'un metge i astròleg italià que va viure a la cort del rei Carles V de França. Christine es va educar a la cort i en la seua formació van tenir un pes important les idees del seu pare sobre la necessitat d'educar les filles. Es va casar als quinze anys amb el secretari de la cort, Esteve du Castel, i va tenir tres fills, però va quedar vídua als vint-i-cinc i es va trobar amb els fills i la mare (vídua també) per mantenir, ja que li fou negada l'herència del seu espòs, fins que la va aconseguir després d'anys de lluita. Amb l'escriptura es guanyava la vida. Autora de poesies, d'obres d'estratègia, de dret militar, de tractats pacifistes,etc. Passà a la història gràcies al seu coratge com a defensora de la dona. La seua obra més coneguda és el *Llibre de la ciutat de les dames* (1404-1405) on reivindica una genealogia femenina i fa una proposta utòpica d'un espai regit i habitat només per dones. *Epístola al Déu de l'amor* (1399) va ser escrita per contrarestar les calumnies que feia Jean de Meung en la seua obra «Roman de la Rose» en contra de les dones. Les seues obres són molt abundants; sobre ella també s'ha escrit àmpliament. Christine va ser lluitadora, poeta, filòsofa i feminista.

XXII CONVOCATÒRIA DE LES «BEQUES D'INVESTIGACIÓ AMANDA LLEBOT» DE L'INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX CINCA – IEA, 2011
Convocatòria general i modalitat escolar

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca - IEA, col·laborador de l'Instituto de Estudios Altoaragoneses, convoca aquest concurs amb l'objectiu de fomentar la investigació sobre temes locals i comarcals i amb les bases següents:

BASES

1a El treball haurà de ser inèdit i pot tractar sobre qualsevol tema que tinga com a marc de referència el Baix Cinca (llengua, història, geografia, economia, etnologia, ciències, etc.).

2a La dotació econòmica de la beca és de 1.000 euros.

3a El projecte del treball a realitzar es podrà presentar fins al 31 d'octubre de 2011 i tindrà una extensió màxima de 12.000 caràcters. Aquest projecte servirà de base al jurat per assignar la beca. El projecte seleccionat s'anunciarà abans del 15 de novembre. Així mateix es convoquen dos beques de 300 € cada una per a treballs escolar on hi podran participar de forma individual o en grup, els alumnes matriculats el curs 2011/2012 a segon cicle d'ESO, Batxillerat o Cicles Formatius als centres educatius de la comarca. Els treballs es realitzaran sota la direcció d'un professor del centre.

4a Una vegada presentat el treball, que haurà de ser abans del 30 de novembre de 2012, es lliuraran els 1.000 euros del premi. Part d'aquesta quantitat podrà rebre's abans si se'n justifica la necessitat.

5a L'extensió del treball serà flexible, sent a criteri del jurat la valoració de la seua qualitat. Haurà de presentar-se en suport paper, acompanyat de les fotografies i il·lustracions que es crega convenient, i en suport digital.

6a Tant el projecte com el treball podran redactar-se en català o en castellà.

7a El projecte i el treball aniran identificats amb el nom, l'adreça i el telèfon dels seus autors i s'enviaran a:
XXII CONVOCATÒRIA DE LES «BEQUES D'INVESTIGACIÓ AMANDA LLEBOT»
Institut d'Estudis del Baix Cinca - IEA
Apartat 116
22520 Fraga

8a El Jurat estarà format per un membre de la Junta de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca – IEA i aquells professionals que es crega oportú, segons el tema dels projectes presentats, el nom dels quals es donarà a conèixer en el lliurament dels premis. El premi es pot declarar desert. El jurat completarà al seu criteri les omissions que hi puga haver en la redacció d'aquestes bases, així com els possibles dubtes d'interpretació.

9a La participació implica la lliure acceptació d'aquestes bases.

10a El treball premiat serà propietat de l'autor, si bé l'Institut d'Estudis del Baix Cinca – IEA podrà fer-ne difusió a través de la seua pàgina web o publicar-lo. En aquest cas es farà en català.

DESPERTA FERRO

Escarceller Puchol // Joaquim Montclús

Javier Escarceller Puchol és un home de noranta-cinc anys d'edat. Malgrat aquesta edat avançada, el seu estat de salut és perfecte, tant físic com mental, i encara conserva una memòria prodigiosa. Avui, està fet tot un xaval.

Darrerament ha estat notícia, perquè ha publicat un llibre sota el títol *Lo imposible, posible* on ens explica les seves vicissituds que va haver de passar per tirar endavant, durant més de seixanta anys, la producció de cinema en localitats com Calaceit, Arenys de Lledó, Arnes i Batea. Actualment, tret de Calaceit, els seus hereus continuen fent cinema en aquestes poblacions i han ampliat el circuit per les Terres de L'Ebre i el Baix Maestrat.

El llibre redactat en tercera persona i en forma novel·lada, per a una major comprensió del lector, no és una novel·la i, com afirma l'autor, tampoc són unes memòries. Aquest volum és un gran document històric, gràcies al qual podem descobrir una part de la història d'aquestes quatre poblacions, perquè el senyor Escarceller també va ser secretari municipal dels ajuntaments d'Arnes, Arenys de Lledó i Caseres, així com empresari d'espectacles i guia turístic. A Calaceit, les persones que avui ronden o passen dels cinquanta anys, durant bona part de la seva vida, van poder gaudir i divertir-se amb les orquestres o els conjunts, com es deien en aquells moments, que tenien un gran èxit en el moment present.

El cronista no va poder assistir a la presentació que es va fer a l'Hotel el Sitjar de Calaceit, abarrotat de públic, el passat 19 d'agost, però, sí, en l'emotiva presentació que es va fer a la vila d'Arnes on a la taula presidencial hi eren presents l'alcalde de la població, Xavier Pallarès, que també és el delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre, la regidora de cultura i el professor d'Història de la Universitat de Tarragona, el doctor Isaac López i Sánchez, que ha redactat el pròleg del llibre.

Des d'aquestes pàgines, una vegada més, felicitats i moltes gràcies.

Trobada d'autors al Matarranya: un èxit relatiu

// M.D. GIMENO

Lo passat diumenge 7 d'agost se va celebrar la VI Trobada d'autors al Matarranya, que organitza anualment Octavi Serret. Després de la tradicional trobada dels participants, tots ens van traslladar a l'hotel Parada del Compte, prop de la vila de la Torre del Comte.

Si les edicions anteriors s'havien destinat als «autors ebrencs», és a dir, vinculats a les comarques catalanoparlants del Matarranya i Terres de l'Ebre, enguany lo ventall s'havia ampliat a escriptors en aragonès i castellà de les zones abans mencionades. Així de l'única publicació col·lectiva habitual se n'ha passat a dues: *Poesia a la frontera. Antologia de poetes en llengua catalana, aragonesa i castellana*, llibre de poemes editat per March Editor amb la col·laboració de Serret i ASCUMA i coordinat per Santi Borrell; i *La Val de Zafan. Narrazions. Escritos. Relats*, un recull de poesia i prosa en les tres llengües aragoneses, editat per Gara d'Edizions i coordinat per Juli Micolau i Chusé Aragüés.

Van obrir formalment la jornada els dos editors, Francesc Sànchez i Chusé Aragüés –en català i aragonès, respectivament–; Josep Maria Baró, president d'ASCUMA com entitat col·laboradora, el poeta de la Freixeneda i coordinador de la segona publicació Juli Micolau; i del mateix Octavi Serret. Les cançons de la tortosina Montse Castellà van amenitzar una degustació de sangria, anunciada al programa com a vermut.

Trobada a l'hotel La Parada del Compte
SIGRID SCHMITH VON DER TWER

L'èxit de la convocatòria virtual, que va portar a l'hotel de La Parada a prop de 200 persones, entorpí o impedí el normal desenvolupament dels actes programats. La lectura de poemes a càrrec dels seus autors durant lo dinar, va haver de dilatarse per estes dificultats i los responsables del llibre d'enigmística *Verb i gràcia* van animar a la concurrència amb el seu enginy però la resta de col·loquis, taules redones i presentació de llibres previstos no es van poder realitzar.

En iniciatives tan consolidades i reconegudes com esta, convé més treball previ i més coordinació o, potser, menys ambició organitzativa. Perquè al Matarranya també podem morir d'èxit.

Exposicions i concerts estiuencs al Matarranya i la Terra Alta

Mercè Amat durant l'innauguració a Horta
CINTA MULET

Aquest estiu ha estat pròdig en exposicions i altres activitats culturals al Matarranya i rodalies. A Horta, cal destacar la mostra pictòrica titulada: *Horta, poesia visual*, de Mercè Amat, instal·lada a l'antiga presó del 16 de juliol al 20 d'agost.

L'obra de Mercè Amat ens deslliura la netedat d'una ànima singular a través de la força expressiva del traç fugaç i obert, tant a la comunicació com a la complicitat.

Passant al Baix Matarranya, a Maella es va inaugurar, a les bodegues del castell, recentment restaurades, l'exposició de l'escultor Félix Lozano, resident a la Vespella de Gaià. És una interessant mostra d'escultures realitzades amb ferramentes agrícoles(«agroescultura») representant cavallers medievals, guerrers africans, insectes gegants o formes misterioses.

Al Museu Joan Cabré de Calaceit es pot veure, del 6 d'agost al 16 d'octubre, la impressionant mostra *La brecha en el muro - La bretxa al mur* de l'artista saragossà Rubén Enciso, on mostra, amb una barreja de gèneres com la pintura i el muntatge videogràfic, el desempar i marginació de l'emigrant. També es pot contemplar la mostra pictòrica de José Picó.

Per altra banda, al Parrissal, concretament a la vila de Beseit, va tindre lloc a l'estiu el segon concert anual del cicle de «Música i Natura», interpretat enguany per la jove Orquestra de Cambra Moma d'Ulldecona dirigida per Juanjo Bas, de Vinaròs. Dins del repertori hi havia peces com el *Concerto Grosso en Re Major número 5* de Haendel, *Concert en Re Menor per a Oboé i Orquestra de corda* d'Alessandro Marcello i un seguit danses i cançons renaixentistes italianes amb arranjaments d'Ottorino Respighi.

Informació aportada per: Cinta Mulet, M.D. Gimeno, Irene Torà i Blanca Deusdad.

L'IEBC celebrà la seua XV gala anual al Castell de Fraga

// Hugo Sorolla

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca va celebrar el passat 16 de setembre, la seua gala anual on es va fer lliurament dels premis «Josep Galan a la normalització lingüística» i el «Premi Franja 2011», on assistiren vora de cent socis al Castell de Fraga. Lorena Margalló, presentadora de l'acte, va cedir la paraula a Josep Labat, president de l'IEBC, el qual va donar la benvinguda a tothom i va fer una crida a no fer cap pas enrere en l'ús social del català al Baix Cinca.

Tot seguit, Maribel i Juani Galan, filla i germana de l'enyorat Josep, van lliurar els XV premis Josep Galan a la Normalització Lingüística i Cultural. Els premiats van estar Esquerra Unida a Fraga i Convergència Democràtica de la Franja, per utilitzar el català amb normalitat en la seua activitat política i per proposar mesures per a millorar-ne la situació, i l'empresa d'agricultura ecològica 'Del Camp a casa', de Patrici Barquín i Joaquim Arqué, que empra el català en tots els contextos, així com la Fina Vilar, sòcia fidel i militant que treballa com a locutora a les piscines de Fraga, per utilitzar el català en la seua feina.

Xandru Sánchez, coordinador d'Esquerra Unida a Fraga, explicà que a Astúries, la seua terra d'origen «la gent també parla una llengua a casa o al carrer, i n'ha de parlar una altra a l'Ajuntament o a l'escola», situació que qualificà de «predemocràtica». Sánchez va refermar el compromís d'Esquerra Unida amb la normalització del català i va criticar que el consistori fragatí no accepte escrits de cap mena en aquesta llengua.

Tot seguit, Marta Canales, secretària general adjunta de Convergència Democràtica de la Franja (CDF), va mostrar la seua satisfacció pel guardó i pel «teixit associatiu que lluita per la llengua», una lluita que va assegurar «és un dels pilars ideològics de CDF». Canales augurà que «se'ns girarà feina amb el nou govern de l'Aragó» i assenyalà l'absència de representació de l'executiu autònom a la Gala.

Patrici Barquín, de 'Del camp a casa', manifestà el seu sentiment agredolç «ja que es trist que es considere extraordinària una cosa que hauria de ser normal». Fina Vilar, per la seua banda, va tindre paraules de record per a Josep Galan, «tot un referent a la meua vida» i manifestà que «sempre m'ha agradat utilitzar i promoure la meua llengua».

També es va lliurar en aquesta ocasió el IV Premi «Franja: Cultura i Territori», que atorga lniciativa Cultural de la Franja, a l'advocat i polític Emilio Gastón, com a reconeixement a la seua trajectòria en defensa de les llengües de l'Aragó, i que va excusar la seua assistència. El premi el va recollir l'exalcalde de Fraga, Francisco Beltrán, íntim amic de Gastón, i una neboda del premiat.

L'acte finalitzà amb una actuació de la cantautora tortosina Montse Castellà, que amb la seua ben timbrada veu i una composició musical excel·lent, recorregué diferents indrets del nostre entorn amb els rius ebrencs com a fil conductor.

Un àpat a peu dret serví de comiat als assistents. L'any vinent la gala de l'IEBC tindrà lloc a Mequinensa.

Moments de la gala al Castell de Fraga
RAMON MESALLES I MARINA BARRAFON

Aires de la Franja a la Casa del Gaiter d'Aguarón

// ANTONI BENGOCHEA

Aguarón és una vila menuda propera a Carinyena. Podria ben bé passar desapercebuda, però hi ha una institució que la fa especial: la Casa del Gaiter. Aquesta casa, que era l'antiga casa del capellà, és ara un esplèndid museu de música popular: amb gairebé cinc cents instruments de música d'arreu del món. El conegut músic Eugenio Arnao és l'autor material d'aquest museu que ell ha reunit pràcticament sense ajudes públiques. Això ja és bastant insòlit, però encara ho és més la intensa activitat cultural que la casa registra habitualment, i que no és limita només a les visites guiades a la col·lecció (moltes per a infants), sinó que també s'utilitza per a fer exposicions d'art i moltes actuacions de teatre, poesia, titelles, concerts de música, etc.

El passat 25 de juny els protagonistes vam ser els franjolins, ja que Eugenio (amic personal dels tres artistes per raons molt diferents) va organitzar un recital-concert del Duo Recapte i del cantautor favarol Àngel Vilalba.

L'espai (l'antic galliner de la casa convertit en un petit teatre romà) va ser ideal, i un selecte i càlid públic que omplia el local, gairebé íntegrament castellanoparlant, va gaudir de debò i va fer que els artistes es trobessin com a casa.

El duo Recapte (Antoni Bengochea i Màrio Sasot), va fer una petita selecció del poesia de la Franja i a continuació Àngel Villalba va desgranar el millor del seu repertori antic i actual. També Màrio va improvisar amb Àngel algunes músiques a la part final. Gran part del recital va esdevenir un homenatge al gran poeta matarranyenc Desideri Lombarte, que va arribar amb facilitat al públic.

Actuació del Dúo Recapte
ELENA CEBRIÁN

Realment va ser una vetllada memorable d'homenatge a la Franja i es va poder contactar amb naturalitat i emoció amb un públic saragossà, en gran part de l'àmbit rural. Quan les coses es preparen amb ganes, coneixement i amor pels continguts d'allò que es presenta i amb respecte pels artistes, la suposada barrera idiomàtica desapareix i la comunicació és gairebé completa. L'objectiu, que era amostrar un tast de la cultura catalana de l'Aragó, es va aconseguir totalment. Només ens resta agrair a Eugenio el seu esforç i al públic el respecte i afecte que ens va demostrar. Un plaer.

Experts del Consell d'Europa es reuniren amb representants d'associacions de la Franja

// MÀRIO SASOT

El passat dijous 7 de juliol, una delegació del Comitè d'Experts de la Carta Europea de llengües regionals o minoritàries del Consell d'Europa, formada pels professors Vesna Crnic-Grotic (Croàcia), Alberto López Basaguren, (Espanya), Gabor Kardos (Hongria) i la secretària d'aquesta delegació, l'alemanya Simone Klinge, es reuní a la Sala de Juntes de la Universitat saragossana amb un grup de representants de les associacions culturals de la Franja constituït per l'Artur Quintana (ICF), Ramon Sistac (CERib), Antoni Bengochea (ASCUMA) i el que subscriu aquesta crònica, per l'IEBC.

Durant la mitja hora estricta que va durar l'entrevista, es van interessar pel tercer informe enviat pel govern espanyol envers l'aplicació de la Carta de Llengües Minoritàries, al qual els vam contestar que era una declaració d'intencions molt formal pel poc control sobre els governs que s'havia fet fins ara per part de la Carta i el Consell d'Europa i que caldria incidir en la vinculació del valencià amb el català, que queda poc explícit a la Carta.

A continuació vam explicar-los com veiem la situació de la llengua a les diferents zones, remarcant el contrast entre l'activisme cultural i la considerable vitalitat (tret d'excepcions) de l'ús de la nostra llengua i el poc suport de les institucions (Govern, comarques, municipis, etc.) de la qual cosa vam donar prou exemples (discriminació a l'hora de subvencionar activitats per a l'ús administratiu de la nostra llengua, com passa a la comarca i a l'Ajuntament de Fraga, etc.).

Eduardo Royo Tejedor, el mossèn que s'oposà al desallotjament del poble vell de Mequinensa

// JAVIER ORTEGA

El mossèn Eduardo Royo Tejedor va morir recentment a Saragossa als 84 anys. Havia nascut a la Pobla d'Híjar i va desenvolupar la seva dilatada tasca pastoral a diverses parròquies i altres ministeris del Baix Aragó i de la capital aragonesa. A Casp i Mequinensa recorden amb afecte el seu pas per les parròquies.

Durant anys va ser coadjutor de la parròquia de Casp i capellà de l'Asil d'Ancians. Va posar gran afany en la reconstrucció de l'església de l'antic convent de caputxins, deteriorada pels avatars històrics. Per a realitzar les obres va demanar ajuda a empreses i particulars, la qual cosa li va valer l'afectuós nom de «mossèn grava».

Com a rector de Mequinensa es va solidaritzar amb Wilbert Delso pel cas Favara i va viure el conflicte entre els veïns i l'empresa Enher a causa de les expropiacions per a la construcció del pantà.

Estava ja gairebé tot a punt per inundar el vell Mequinensa però, en no haver acord en el preu just, uns 38 veïns es van resistir a abandonar el poble, entre ells Eduardo Royo. Al desembre de 1970 el rector diu a Enher i l'arquebisbat de Saragossa que accelerin la construcció del poble nou i els seus serveis i que quan ja no quedi gent al poble vell accedirà a marxar.

L'any següent uns 114 veïns van enviar una carta a l'arquebisbe, Pedro Cantero Cuadrado, en què diuen que només confien en l'església i que si l'enderroquen quedaran desemparats. El 19 març 1972 directius d'Enher visiten el rector i li demanen que es traslladi al poble nou per poder pujar la cota de l'embassament ja que la casa parroquial és l'única que ho impedeix. Eduardo Royo els contesta que només sortirà si hi ha acord amb els veïns.

Mossèn Eduardo va rebre el suport dels rectors de Faió, Nonasp, Favara i Maella, que van anunciar que romandrien amb ell fins que l'aigua els ho impedís.

El 9 d'abril de 1973 es va presentar a la casa parroquial un delegat governatiu, acompanyat per un notari i membres de les forces públiques. Va llegir davant el rector el document de desnonament i li va demanar les claus. Mossèn Eduardo es va negar i el delegat va ordenar l'enderroc de la porta. Mentrestant, els veïns del poble vell s'havien tancat a l'església.

Un cop consumat el desallotjament i la inundació, el rector es va negar a anar al poble nou i es va quedar a viure al vell amb algunes famílies. El 16 de setembre era cessat sense nova destinació. El seu gest va donar la volta a Espanya, es van fer ressò nombrosos mitjans i recullen la seva actuació a *El Baix Aragó espoliat* i *Així en la terra com al cel.*

LO RASPALL

Disbarats *goyescos* // Ramón Mur

Les festes d'Alcanyís, en la seva dimensió més cultural, tenen sempre una exposició oberta a la sala municipal de la Glorieta de València. És un espai antigament dedicat a dipòsits d'aigua, avui reconvertits en salons de mostres artístiques, principalment pictòriques. Per aquest any 2011, l'Ajuntament de la ciutat ha portat un recull de 30 treballs artístics que són la continuïtat, en artistes actuals, de l'obra inconclusa de Francisco de Goya en gravats titulats 'Els disbarats'. Es tracta d'una mostra promoguda pel taller de gravats de Fuendetodos, població natal del gran pintor aragonès, subvencionada pel Govern d'Aragó.

Alcanyís ha pogut així gaudir d'aquests artistes que, inspirats en l'obra de Goya, han col.laborat en una missió artística que demostra fins a quin punt l'obra del creador de Fuendetodos segueix vigent en l'actualitat perquè no deixa de ser font d'inspiració inesgotable per a milers d'artistes a tot el món.

Per a la compilació de treballs, inspirats en els gravats *goyescos* de la sèrie 'Els disbarats', van ser elegits artistes de tant renom com Miguel Ángel Blanco, Santiago Serrano, Monir, Óscar Manessi, Blanca Muñoz, Juan Martínez Moro, Julio Zachrisson, Pascual Blanco, Mariano Rubio, José Manuel Broto, Fernando Bellver, Joaquín Capa, Antonio Lorenzo, Víctor Mora, Eduardo Arroyo, Alicia Rinaldi, Enrique Maté, Julio León, Guinovart, Ricardo Calero, Manolo Valdés, Jaume Plensa, Rafael Canogar, Pepe Hernández, José Beulas, El Roto, Luis Gordillo. Entre tots aquests artistes figura també el premi Nobel de Literatura, Günter Grass, autor d'un treball titulat 'Disbarat aragonès'.

En definitiva, aquesta exposició, nascuda a Fuendetodos amb vocació de ser itinerant per altres poblacions, és una fidel demostració de la influència de Goya en les arts contemporànies, en el Surrealisme i fins en el pensament existencialista del segle XX. Tots els artistes participants en aquesta mostra dels disbarats *goyescos* inacabats així ho demostren.

10 ANYS DESPRÉS

Apoteòsic concert de Sopa de Cabra

// MERCÈ PÀEZ PADRELL

Els Sopa de Cabra al Palau Sant Jordi de Barcelona
MERCÈ PÀEZ

Ara fa mig any que els gironins Sopa de Cabra van anunciar que tornarien amb un únic concert al Palau Sant Jordi de Barcelona.

Aquell anunci es va viure amb molta emoció i nostàlgia per part del seu llegat de fans. Molts d'ells van córrer als punts de venta per a poder aconseguir una entrada per a la gran cita, i vist l'èxit de la crida, van decidir fer dos concerts més al mateix Sant Jordi. Al cap d'unes setmanes es feien públiques noves dates per a Tarragona, Girona i Palma. Malgrat que molts fans han assegurat sentir-se enganyats per l'anunci d'un concert únic i irrepetible i acabar fent-ne sis més, la tornada dels Sopa de Cabra ha estat apoteòsica i ha satisfet tothom.

17.000 persones han gaudit del primer concert, amb *El boig de la ciutat* com a tret de sortida. L'espectacle de seguida ha anat agafant forma amb el bo i millor de la banda: *El Far del sud*, *Sota una estrella*, *Camins*... Mentre que el gran clàssic (segons un irònic Gerard Quintana, «una cançó d'estrena»), *L'Empordà*, s'ha fet esperar fins al comiat. I tot plegat amb un públic entregadíssim, no només el 'natural' dels Sopa de Cabra (aquells joves que els van acompanyar en la seva època més gloriosa, avui *trentanyers*) sinó també molts joves que han tingut per primer cop l'oportunitat de gaudir-los en directe.

Al llarg del concert també s'ha fet present l'evolució ideològica del grup. Així, Gerard Quintana, referint-se al concert que van fer al mateix Sant Jordi al 1991, ha dit «no sé què pensaven els altres grups d'aquell concert, però nosaltres no teníem gens clar això que dèieu (referint-se als crits d'independència del públic), nosaltres volíem un món lliure. Però ara és l'únic camí». Aquestes paraules, i continues referències al llarg de tot el concert, han fet que el públic cridés repetidament encara més «independència!», càntics acompanyats amb estelades, a diferència de les senyeres de fa 20 anys. Després de tot plegat, caldrà veure si aquest retorn als escenaris ha estat puntual o si ens trobem davant de l'embrió d'un possible retorn dels Sopa de Cabra.

NO SOM D'EIXE MÓN

El pas del temps a cals pagesos // Francesc Ricart

L'estiu passa i ens recorda en un territori de pagesia que vivim temps difícils. La veritat és que, com que en aquests afers encara sóc més totxo, no he sabut explicar-me els mecanismes pels quals un estiu i un altre estiu, per molt bona que siga la collita de préssecs, de peres i de mançanes, el pagès està sotmès a massa adversitats: els condicionants del mercat, els intermediaris, la normativa europea.

Però com que no puc aportar-hi llum, amb el món de la pagesia, acabo deixant anar la meua antena cap a llocs que em són més comuns que no vol dir senzills. Perquè, digueu-me, algú em sap explicar la raó de les declaracions del director general de Cultura (!), el ja famós Vadillo quan, sense vergonya, es dedica a menystenir la nostra llengua i a fer-ne befa. I la pressa de la consellera Serrat a apuntar que aquest govern vol reformar –no diu derogar– la Llei de llengües perquè no es vol «imposar l'anomenada normalització de l'aragonès i del català», que *lo bonico* són les varietats locals. O, què me'n dieu amb les vel·leïtats sobre la sanitat; la veritat és que tampoc no sé d'on vénen, les vel·leïtats, vull dir: perquè si del govern català trauen el nas dient que el govern aragonès no solta la mosca per cobrir les aportacions dels de la Franja... Voleu dir que tot plegat no és més fàcil i respon a una qüestió de competències i de responsabilitats ben determinades, davant les necessitats sanitàries d'una població que té en Lleida el lloc més natural on acudir, com la proximitat i habitud? Factors a què afegeixo la normalitat de la comunicació en català amb els pacients, que sempre ajuda i, d'això, en sabem prou tots els nostres malalts.

No vull ser papista, però ens trobem davant d'un any que la gent de la Franja, i no només els pagesos, tornarem a ser objecte de polèmica i ens tocarà com sempre el rebre: el litigi pendent, la notícia dels límits apareguda a la Llitera, amb referències al rei Jaume II, la Clamor… I la història de la interlocutòria del TSJC que..., ai, no!, que la Franja no és Catalunya i no ens hem de preocupar perquè ens manen de fer classes en castellà...

I acabo fent cap-i-cua parlant de la pagesia: a Aitona, la marca *Fruiturisme*, amb la complicitat d'empreses, ajuntament i pagesos, impulsarà iniciatives per atraure visitants amb el reclam gastronòmic de productes elaborats amb la fruita dolça. Bé, Aitona és a l'altre costat de la ratlla, però segur que la dolçor de la fruita és comuna i els pagesos treballen a l'estiu sota el mateix sol inclement.

EMILIO GASTÓN SANZ, PREMI FRANJA 2011

Un home de paraula

// ARTUR QUINTANA

Companys,

Iniciativa Cultural de la Franja atorga avui el Quart Premi, Franja: Cultura i Territori'. Jo no puc ser entre vosaltres, tanmateix en Josep Maria Baró m'ha ofert de llegir-vos un missatge meu per a aquest acte. I li ho agraeixo de tot cor.

El Premi ha recaigut en n'Emilio Gastón Sanz per la seua gran tasca a favor de les llengües minoritzades del nostre país, l'aragonès i el català.

Sé prou que tots el coneixeu, però encara que siga necessari us l'haig de presentar. Perquè us situeu us diré que és de Saragossa amb arrels pirinenques, i també un any més gran que jo. Ens coneixem sobretot pels escrits, si bé darrerament hem coincidit en alguns actes. És poeta en aragonès i en castellà, escultor i advocat. 'Andalanista' del primer moment i fundador del Partit Socialista Aragonès. Ha estat Justícia del 1987 al 1993, i el primer en ser-ho després de 277 anys d'haver-se abolit aquesta institució.

I des d'aquest càrrec va redactar i publicar el 1993, a partir de les queixes que se li havien anat presentant sobre la discriminació de l'aragonès i del català, un Informe i Resolució que ha estat fonamental per a la dignificació de les llengües aragonesa i catalana, i, és clar, per a l'atorgament del Quart Premi 'Franja: Cultura i Territori'. Breument passo a comentar-vos-en els trets més importants.

Comença l'Informe declarant que 'és sabut' que a l'Aragó es parla castellà, aragonès i català. És molt important subratllar que el Justícia no només diu que a l'Aragó es parla aragonès i català, sinó que diu també que tothom sap que és així, i per tant no se'n pot declarar ignorància. El Justícia mostra a l'Informe que la Constitució Espanyola a l'article 3.2 prescriu l'oficialitat de l'aragonès i del català, un fet que l'Estatut d'Aragó no pot obviar, sinó només regular. Com que l'Estatut ni declara ni regula l'oficialitat de l'aragonès i del català , cal concloure –encara que l'Informe no ho diga explícitament– que l'Estatut d'Aragó no s'ajusta a la Constitució, o com altres ho han posat 'és de constitucionalitat dubtosa'.

Entrega del premi Josep Galan a Emilio Gastón, recollit per la seua neboda i el seu amic Francisco Beltrán
MARINA BARRAFON

Davant d'això el Justícia va posar de manifest a les Corts d'Aragó i de la Diputació General la necessitat que l'Estatut d'Aragó anés d'acord amb la Constitució Espanyola i la legislació internacional sobre la no discriminació per raons de llengua dels ciutadans, legislació que Espanya havia signat. Va recomanar que l'aragonès i el català fossen, en conseqüència, oficials; que s'ensenyés obligatòriament, si més no per començar, l'assignatura de llengua aragonesa o catalana a totes les localitats on aquestes llengües es parlen, i va fer més recomanacions a favor del seu estudi i foment, presència a l'administració, etc. que obvio per a abreujar. Recordem-ne els dos punts bàsics: l'informe del Justícia recomana l'oficialitat de l'aragonès i del català i el seu ensenyament obligatori.

Emilio Gastón a Fraga l'abril de 2011
ÁNGELA IBÁÑEZ

L'Informe ha estat molt important perquè es mogués l'activitat legislativa aragonesa sobre les llengües minoritzades, que era pràcticament aturada. I què n'ha passat de l'Informe a aquesta posterior activitat legislativa a l'Aragó? Doncs ben poca cosa: les dues reformes de l'Estatut l'han ignorat. El Dictamen l'ha tingut prou en compte, no així l'Avantprojecte de la Llei de Llengües, i ben poc la mateixa Llei. Aquesta ni declara l'oficialitat ni l'ensenyament obligatori de l'aragonès i del català. L'únic punt important de l'Informe que la Llei ha incorporat és el nom de les llengües: aragonès i català. Però és més: l'actual Govern Aragonès i els partits que el conformen han dit abans, durant i després de les darreres eleccions que a l'Aragó no es parla català, afirmació que no pot ser veritat, ja que 'és sabut' com escriu el Justícia que a l'Aragó es parla català. En resum: a l'Aragó continua obert el procés de genocidi cultural dels ciutadans aragonesos de llengua catalana.

Certament l'Informe del Justícia, ara com ara, no ha pogut trencar, o si més no frenar aquest procés, però actituds com les que l'Informe reflecteix sí que ens permeten creure que és possible un Aragó fraternal on puguen conviure en igualtat de drets les seues tres llengües i les cultures que comporten, i no com fins ara on una sola llengua, la castellana, escarneix i devora les altres dues, l'aragonès i el català.

Emilio, sabem prou que continuaràs lluitant per aquest Aragó fraternal, sense odis ni atavismes, que tots desitgem.

Gràcies, Emilio Gastón, moltes gràcies.

Text llegit durant el lliurament del premi «Franja, Cultura i Territori» el 17 de setembre al Castell de Fraga

És bo que algunes coses no canviïn mai

A "la Caixa" continuem creient que estar al teu costat ens durà molt lluny. Ahir, avui i sempre.
Els nostres valors no canvien.

"la Caixa"

[Tu] ets l'Estrella

ADO

Patrocinador de l'Equip Olímpic Espanyol

www.laCaixa.cat